

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д. ист. н. Трендафил Митев

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по 3.3. Политически науки, научна специалност Политология в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 1829/25.06.2026 г. на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: **Мирела Владова Владимирова-Димитрова**

Тема на дисертационния труд: **„Концепцията „Сръбски свят“ - политико-идеологически рефлексии в Западните Балкани (на примера на Босна и Херцеговина и Черна гора)“**

Научен ръководител: **проф. д-р Блага Благоева**

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Политология“, факултет „Международна икономика и политика“ на УНСС, в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.3. Политически науки, научна специалност „Политология“, съгласно Заповед на ректора на УНСС № 986/ 12.04.2022 г. Обучението е осъществено в редовна форма през периода 22.03.2022 г. – 22.03.2025 г.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представената дисертация в общ обем от 311 страници (от които 240 основен текст, 5 таблици, 1 фигура), се състои от увод, три глави, заключение, приложения и библиография с 215 заглавия, на няколко езика. В този смисъл текстът отговаря на утвърдените стандарти за дисертационно изследване.

Структурата на дисертацията. **В първа глава** са засегнати теоретико-методологическите проблеми на националистическата идеология и в частност на сръбския национализъм. Чрез проучване на историческата еволюция на сръбския национален идеал и борбите за неговото постигане, авторката се е опитала да очертае основата на знанието за оценка същността на доктрината „Сръбски свят“ - най-новият стратегически документ, роден в Белград, формулиращ, реваншистки националистически амбиции на съвременния сръбски елит. В началната глава тя най-напред изяснява принципно важните теоретични въпроси свързани с оформянето и същността на национализма, националните интереси и основните школи в модерното европейско политическо мислене към новото време. Докторант Димитрова основателно е изяснила основните моменти от реализацията на вероломното и силово прилагано

сръбско „държавническо изкуство“ през този период. Авторката доказва как е създадена една изкуствена, голяма държава, която не може да се управлява по цивилизован начин. Напълно основателен е изводът на авторката, че суровият режим наложен в Кралството на сърби хървати и словенци /КСХС/ не води до обединение на набързо групирани етнически реалности в една обща държава.

В началната глава авторката най-напред изяснява принципно важните теоретични въпроси свързани с оформянето и същността на национализма, националните интереси и основните школи в модерното европейско политическо мислене към новото време, дали най-съществен принос, за изясняване ролята и особеностите на тези фундаментални политически понятия. Докторант Димитрова е права в своето твърдение, че към началото на XIX в., когато в Белград отново има сръбско правителство, в Европа вече са разпространени две-три паралелни доктрини: френската, преследва установяването на културна хегемония над важните етнически реалности; германската се домогва към политическа такава, а англосаксонската твърди, че държавната територия трябва да съответства на етническите граници на нацията. Това са фундаментални, нови политически тези, които мотивират националните движения в Европа през новото време. Въпреки, че те провокират възникването на бъдещи конфликти между нациите, чиито етнически граници се пресичат. В приблизително такава идейно политическа среда, около средата на XIX век, в Белград ще се роди и „Начертанието“ на Илия Гарашанин, което полага основата на сръбската националистическа програма.

Както е логично да се предположи докторантката е отделила достатъчно място за да изясни и факторите свързани с формирането на бележития сръбски държавник. Като водещ акцент в изложението е очертана ролята, която са изиграли идеите лансирани от лидерите на полската и чешката емиграция, установили се в Кралство Сърбия, след Полското въстание от 1830 година – Адам Чарторийски и Франтишек Зах. По техни идеи са разработени първите планове, свързани с ролята на Сърбия, като стратегически партньор на полското и чешкото национални движения срещу централната власт в Австрийската империя. Емиграцията предлага готови военно оперативни планове на сърбите, в случай на конфликт с Виена. Пак тя лансира идеята, че в хода на общата борба, Сърбия ще може да изгради една независима държава, която да обедини южните славяни. В нейните граници да се включат и хърватите. Защото те и сърбите били един и същ народ, говорещи еднакъв език, само че написан на две азбуки – латиницата и кирилицата!

„Консултантите“ доказват на Гарашанин и нещо стратегически най-важно: че идеята за една обединена, велика държава на южните славяни, може да се реализира, поради кризите в Османската империя и рязкото активизиране на националистическите движения в Австрийската. А бъдещата разширена сръбска държава ще намери подкрепа от страна на Франция и Великобритания, които са стратегическия опонент на германската и австрийската геополитически стратегии. Анализирайки тази нова, идейно среда, докторантката е разкрила политическата пътека, която изминава Илия Гарашанин, до 1844 година, за да създаде своето „Начертание“. Тя основателно **обосновава тезата**, че в своята същност то не е напълно оригинално политическо творение на Гарашанин. Защото 90% от идеите в текста на документа са заимствани от плановете, лансирани от полската и чешката емиграция. С едно основно изключение: Гарашанин предлага всички възможности на новата геополитическа среда през XIX век да се експлоатират не за да се превърне Сърбия в опора на полското и чешкото национално освободителна борба, а за създаването на Велика Сърбия, обединила всички сродни етнически общности в региона.

Големият реален, но и непреодолим проблем пред вече задвижената реализация на сръбската националистическа програма се свежда до това, че като равнище на

икономическо и културно развитие, сърбите не са на онази висота, която може да привлича по естествен начин отломките на славянските /православни, католически, но вече и мюсюлмански/ общности в околното пространство към единната сръбска държава. Това е основната причина, поради която Сърбия ще пристъпи към практическа реализация на „доктрината Гарашанин” не със силата на духовното си влияние, предлагайки предимства на своето социално и културно равнище, а чрез агресия и спекулативно използване на обстановката. Особено след завихрилия се разпад на Османската и Австрийската империи в края на XIX и началото на XX век.

Докторант Мирела Димитрова основателно е изяснила основните моменти от реализацията на вероломното и силово прилагано сръбско държавническо изкуство през този период, защото точно последиците от него, определят и сложния - неинтегративен характер на сбора от народности, който ще се получи в границите на кралството след Първата световна война. Направен е опит чрез война да се попречи на българското съединение през 1885 г., за да не възникне „Велика България” в сръбския тил; в края на 80-те години на XIX век в Белград е изфабрикувана политическата лъжа, че „македонците” са отделен народ. Целта е - ако не може те да се интегрират напълно със сърбите, то в бъдеще поне да бъдат дистанцирани от българите; по същите съображения, през Балканската война, докато българската армия громи османците на тракийския военен театър, сърбите заграбват Вардарска Македония, като налагат там сурова диктатура над българите. След войната, без никакви жертви, Сърбия буквално „приютява” хървати и словенци, поради опасенията на тези два народа, че може да бъдат санкционирани от Антантата, защото са били съюзници на австрийците; дори Черна гора, която се противопостави успешно на османската експанзия през Средновековието, не успява да устои на сръбския агресивен национализъм и буквално е анексирана.

Проследявайки хода на това „силово национално обединение”, докторантката **доказва** как е създадена една изкуствена, голяма държава, която не може да се управлява по цивилизован начин. И логично, докторант Димитрова е отделила достатъчно място в труда си, за да разкрие облика на жестоката диктатура наложена от сърбите през 20-те и 30 - те години над заграбените народностни общности. Напълно основателен е изводът на авторката, че суровият режим наложен в Кралството на сърби хървати и словенци /КСХС/, не води до обединение на набързо групирани етнически реалности в една обща държава, а поражда непрестанни кризи. Те са свързани с периодични промени на конституцията; режимът е причина за убийството на сръбския крал в Марсилия през 1934 г.; както и за първото откъсване на хърватите в отделна държава през Втората световна война.

Докторант Мирела Димитрова **доказва убедително**, че голяма конгломератен тип държава, от множество етнически, религиозни и културни общности - създадена чрез експлоатация на международната обстановка, /с военни действия и заграбване на чужди земи със сила/ няма трайна основа за едно възходящо развитие и безпроблемно бъдеще. Независимо от това, че представителите на сръбският елит около Никола Пашич, през 20-те години на XX в., се изживяват като велики реализатори на миража, начертан им от Илия Гарашанин. Това, според докторантката, е основната причина, която налага след войната, Й. Б. Тито да търси нови модификации на великосръбската националистическа политика.

Колежката Димитрова е изследвала и тази проблематика обективно в своя ръкопис. **С основание тя отбелязва** ролята на политическия авторитет, натрупан от Сръбската комунистическа партия и специално от нейния лидер Тито, като основен организатор на сръбската съпротива срещу германската окупационна власт през първата половина на 40-те години. Сложността на етническата реалност, която трябва да се управлява след войната и доминиращата комунистическа идеология, са основата за

разработване и реализиране на новата политическа система на ЮКП, известна като – „самоуправленски социализъм”. За период от около две десетилетия комунистическите управляващи в Белград проповядват свобода, братство и солидарност между всички етнически общности в страната. За да се демонстрира формален отказ на сърбите от старата репресивна политика, в границите на общата държава, е променено дори нейното име. От КСХС – в „Югославия”. На работниците е предоставена възможност сами да управляват процесите в икономиката, а не властта „да управлява от тяхно име”. През 1967 година Тито даже пръв отваря границите на източно-европейска държава със социалистическа ориентация за свободно движение на нейните граждани по света. ЮКП дори е инициатор на новосъздаденото „Движение на необвързаните държави”, обединило нации от Третия свят, привлечени от самоуправленския социализъм.

Докторант Димитрова правилно отбелязва, че тази „идилия” в Югославия продължава до към 1970 година. От началото на 80-те години, държавата на Тито навлиза в нова и непреодолима икономическа криза, съпроводена от финансова зависимост към външни кредитори. На тази основа през 1970 година „Хърватската пролет” инициира началото на предстоящия нов /и много по мащабен/ разпад на Югославия. Кризата се развихря в пълния си мащаб, след смъртта на Тито и падането на „Желязната завеса” през 90-те години на ХХ век. Тогава неговият наследник начело на ЮКП – Сл. Милошевич, развихря безпрецедентна за Балканите гражданска война за спасяването на онова от Югославия, което може да се съхрани, след обявяването на новите независими държави- Словения, Хърватска, Черна гора, С. Македония, Косово, БиХ и Р. Сърбска.

На този фон докторант Димитрова доказва провалът и на СКП, в усилията да наложи една уж по-либерална, но недостатъчно демократична и цивилизована форма на държавност. За пореден път пропада националистическият проект да се създаде „велика държава” от един сравнително малък, недостатъчно развит икономически и културно народ. Поради това, проблемът за националното обединение на сръбската нация, вместо да се разреши трайно и за вечни времена, навлиза в нова фаза на сътресения и идейно теоретични търсения. Като новата цел вече е - след като конгломератния тип държава е доказала своята нежизнеспособност, да се спасява поне онова от сръбското етническо тяло, което за пореден път остава в границите на няколко нововъзникнали чужди държави около Сърбия. В името на тази цел вече е създадена и доктрината „Сръбски свят”, изследвана за пръв път възможно най-пълно в настоящата дисертация от български автор.

Във втора глава, докторантката навлиза в изследването на последната и най-актуална фаза от двувековната еволюция на сръбските националистически проекти. Тя основателно тръгва от основния въпрос в случая: кой, кога и как формулира същността на концепцията „Сръбски свят”? Как в едно радио предаване през 2016 година, общественикът Небойша Остойч лансира идеята че „Сърбия не е държавност...а свят на ценности”. На тази основа журналистът Милян Глишич преформулира горната фраза в словосъчетанието „Сръбски свят” дефинирайки го като „свят на ценностите на една нация”. На тази основа постепенно се оформя първото направление в цялостната интерпретация на тази нова националистическа догадка. В смисъл, че чрез меката сила, пропагандирайки „славното, но и трагично сръбско минало”, може да се осигури онази благоприятна обществена среда, при която да стане възможна в перспектива, една „културна интеграция” на всички сърби и „постепенна асимилация” на съседни на сърбите народи.

Паралелно с появата на разглежданата културно - пропагандна стратегия, по която да работи сръбската държава през новото столетие, се оформя и една втора тенденция за реализация на доктрината. Колегата Димитрова доказва, че нейн основател е Александър Ракович. Той пръв обосновава концепцията, че „Сръбски свят” е проект „...за ново

обединение на разпокъсания след разпадането на Югославия сръбски народ в единна сръбска държава”. За да се реализира този втори – агресивен вариант на съвременната сръбска националистическа стратегия, Ракович дефинира конкретните задачи, които трябва да изпълняват сръбското държавно ръководство, Сръбската православна църква и пропагандата на обществените организации сред сърбите, останали извън границите на днешната си държава.

Постепенно, в хода на разгърнатата целенасочена пропаганда на новата доктрина - „Сръбски свят” като нейни ярки привърженици се очертават президента Александър Вучич, Милорад Додик, Александър Вулин и др. Из тези среди е изречена съкровенната цел на мечтателите за постигането на бъдещия единен „Сръбски свят”: Необходимостта да се създаде нова **„сръбска федерална държава, обединяваща в себе си териториите на Сърбия /включително Косово/, Република Сръбска, Черна Гора, Северна Македония”**. Само така щяло да се направи невъзможно създаването в бъдеще на „Велика Албания”, от която сърбите можели да очакват само нови политически сътресения и човешки жертви.

И тук докторантката открива нещо принципно **важно**: кой е политическият първообраз въз основа на който е създадена и тази най-нова сръбска националистическа доктрина? Основателно тя открива първоосновата на „Сръбски свят” в разработената и реализирана много активно доктрина „Руски свят”. В този смисъл, колежката Димитрова доказва, че най-новата сръбска националистическа програма също е „прекопирана”, от чужди националистически проекти. С една-две основни разлики: Реализацията на „Руски свят” има за цел възвръщането на онези земи от бившите съветски републики /случаят с Украйна/, в които преобладава руския етнос. За да се възроди световното лидерство на Русия. А „Сръбски свят” е регионален проект. Неговото осъществяване би трябвало, преди всичко, да не остави сърби в границите на съседните малки балкански държави, за да може Белград да се изживява отново като „регионален фактор“. Тази разлика произтича от нееднаквите материални и военни ресурси на Русия и Сърбия към настоящия момент.

Важен акцент на дисертацията, са усилията на авторката да изясни главните обективни условия, които се създават, за да е възможно постигането на новата националистическата стратегия: променя се конституцията на Сърбия така, че държавата да „има право и задължението да защитава правата и интересите на сърбите в чужбина”; Сръбската православна църква поема ангажимент да функционира „като стожер на сръбския народ и пазител на неговата духовност” - включително и извън границите на държавата. Тази задача също е изпълнена с новия закон за църквата!/**с**здават се обществени организации, /днес те вече са над 1300/, които реализират пропагандната дейност в околните държави със сръбска диаспора; води се политика за възходящо развитие на сръбската икономика, която да осигури финансов ресурс за реализацията на новата националистическа стратегия; сред диаспората се налага представата за държавния глава на Сърбия /Александър Вучич/ като „баща на нацията”, „нейн покровител и обединител”; реализира се пропаганда сред онази част от ислямизираните - бивши славянски общности, /примерно - тази в БиХ/ по логиката на пропагандното клише, че „бошняците са ислямизирани сърби”; Единният „Сръбски свят” би бил непостижима цел, ако медиите в Белград не работят ежедневно за моделирането на общественото мнение в желаната посока; в пропагандата се поставя траен акцент върху тезата, че сръбската трагедия от края на ХХ век не е следствие от грешки, допуснати от управляващите в Белград начело с Милошевич. „Вината” принадлежала на Западните сили и най-вече на НАТО, чиято политика превърнала „Сърбия в жертва на войните от 90-те години”; на тази основа управляващите в Белград работят за приемането на Сърбия в ЕС, но не и за интегриране в структурата на НАТО.

Очертавайки възможно най-пълно водещите политически идеи, на чиято реализация се възлага надеждата за тържество на доктрината „Сръбски свят“, докторантката основателно навлиза още по дълбоко в политическата материя и **фокусира вниманието върху съвременния сръбски политически елит**. Това е направено като в отделен обемист параграф е изследвано мястото, което водещите националистически идеи в доктрината „Сръбски свят“ заемат в програмите на 12-те най-силни съвременни сръбски партии. В хода на този анализ тя прави важния научен принос, че **4 от най-големите партии в Белград се отличават с „най-голяма степен на съгласие с концепцията“; при 4 съществува „частична степен на съгласие“, а при 4 има „най-малко съгласие“**.

Въпреки наличието на това разнообразие, лидерите на всички политически партии на съвременна Сърбия по принцип изразяват съгласие с идеолозите на „Сръбски свят“; няма разномислие и по проблема за необходимостта да се работи за съхраняването на традиционните сръбски ценности, които се разглеждат като „ключово условие за оцеляването и развитието на сръбския народ“; а мисията около възстановяване на самочувствието на сърбите, трябва да стартира с „разрешаване на въпросите касаещи положението на сърбите в региона“; всички подкрепят идеята за стимулиране на сръбския демографски растеж и „пропагандирането на национализма в образованието“.

В **трета глава** докторант Димитрова се фокусира върху разглеждането на **политическите рефлексии на концепцията, както в Черна гора и Република Сръбска**, така и в самата Сърбия. Взета в цялост тази идейна палитра създава онази сложна обстановка, при която управляващите начело с Александър Вучич, трябва да се съобразяват. В същото време обаче, те трябва да имат предвид и препоръките на Брюксел, по отношение на агресивната сръбска националистическа позиция – най-вече в Косово и БиХ. За да е възможно на даден етап Сърбия да стане равноправен член на ЕС. Но, при условието: за пръв път в историята на ЕС, по искане на сърбите, да се елиминира правилото: най-напред приемане на държавата в НАТО, а след това и в ЕС. Една ситуация, която обяснява сложността, в която съвременния сръбски политически елит е поставил собствения си народ, заради превръщането на доктрината в основа на съвременните си националистически домогвания.

Дилемата пред Сърбия днес – да се води активна и настъпателна националистическа външна политика, но и да се изпълнява условието на Брюксел, /че член на ЕС може да е само държава, която няма проблеми със своите съседи/, поставя Белград в ситуация на безизходност. Поради това, режимът на Ал.Вучич е принуден да търси някакви помощни външнополитически алтернативи. В случая, като се обляга в своята политика много видимо на Русия и дори на Китай. Докторант Димитрова е посветила достатъчно страници за изследване и на тези сръбско-руски и сръбско-китайски отношения, защото те се явяват нещо като опит да се компенсират негативите възникващи във външнополитически план, които „Сръбски свят“ създава в общуванията на Белград с Брюксел. **Вярна е основната теза**, формулирана от авторката там, че в първия случай – отношенията на Сърбия с Русия, позволяват на Москва /и конкретно на Вл. Путин/ да сеят деструктивност в общоевропейското пространство, а във втория - Сърбия се явява преден мост на китайското икономическо проникване в Европа, а от там и в ЕС.

Сред значимите подтеми на дисертацията са страниците, посветени на резултатите, които реализацията на доктрината „Сръбски свят“ вече дават в две от най-активно облъчваните съседни държави на Сърбия – Черна гора и Република Сръбска, във федерацията – БиХ. Колежката Димитрова е разкрила убедително как след оттеглянето от властта на черногорския лидер – Мило Джуканович, реализацията на най-новата сръбска националистическа стратегия стимулира просръбските процеси сред

черногорското общество. Важна роля за това играят: наличието там на голяма сръбска диаспора (над 30 % от гражданите на Черна гора говорят сръбски като майчин език); важни са следите от доскорошната доминация на Сръбската православна църква в Цетине; съществуват тесни икономически връзки със Сърбия, както и някои традиции от времената на Югославия. Като цяло обаче, новият черногорски елит се стреми да провежда една не напълно идентична политика с мечтаното от идеолозите на „Сръбски свят“. Доказателство за това е интегрирането на Черна гора в НАТО, което Димитрова отбелязва.

Ситуацията в Република Сръбска е коренно различна. Идеите на „Сръбски свят“ там дават своите най-видими резултати. Докторант Димитрова основателно смята, че причините за тази обстановка в този балкански регион са други: масата от населението в РС - са сърби. Гражданската война на Милошевич оставят най-тежките и трудно заличими среди в БиХ. А и сръбският елит в РС е в много тесни връзки с Москва и Белград. Дългогодишният управник – Милорад Додик общува активно с Путин и дори получава орден от него. Всичко това позволява на сръбския елит в РС да говори най-открито и последователно, в стилистиката на онова, което проповядват идеолозите на „Сръбски свят“. В речите си Додик критикува Запада за драмата в Югославия от края на ХХ век; настоява за формирането на отделна сръбска армия в БиХ; не се свени да защитава открито необходимостта от национално обединение със Сърбия; демонстрира се пълна солидарност с действията на Русия в Украйна и пр. Този „външнополитически успех“ усложнява допълнително обстановката около сръбската нация, създадена от идеолозите и пропагандаторите на „Сръбски свят“ - най-новата националистическа доктрина родена в Белград през първата четвърт на ХХІ век.

Актуалност на темата: Докторант Мирела Димитрова е избрала за тема на своята докторска дисертация една от най-значимите теми в балканската политическа история и теория. Възникването, еволюцията и съвременните измерения на сръбската националистическа доктрина. Авторката се е ангажирала с една от най-тежките за изследване теми на Балканите от ново и най-ново време, което придава актуалност и значимост на изследваната проблематика.

Целта и поставените задачи са формулирани ясно и са коректно изпълнени. Предложената **методологична рамка** е подходяща, а направените съдържателни и документални **ограничения** - необходими.

Формулирани разбираемо са **обектът и предметът на изследването**, както и **основната теза**. Стилът на изложението е четивен и обвързан логично със съответния, проучван подвъпрос.

Използвана научна литература: Трудности за авторката създава фактът, че най-новата национално-обединителна доктрина лансирана от Белград - „Сръбски свят“ все още не е навършила едно десетилетие от появата на нейните основополагащи идеи. Поради тази причина, докторантката е трябвало да се справи с колосални трудности при набирането на документалната база, които биха били сериозно препятствие и за един утвърден автор. Конкретно за доктрината „Сръбски свят“ все още съществува много оскъдна информация, що се отнася до наличната оригинална документация и задълбочени научни изследвания. Поради което, подчертавам, **че Мирела Димитрова се е справила достойно с предизвикателствата, пред които я е изправил нейния доброволен избор.**

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Несъмнено авторката се е ангажирала с една от най-тежките за изследване теми на Балканите, поради сложността на самия проблем - реализацията на сръбското обединение. Изследването разглежда актуален и значим проблем за политическата обстановка в региона, предвид сръбските амбиции, поставени още от времето на Гарашанин. Считаю, че основната цел – да се проследи и анализира влиянието на

идеологическите и политическите рефлексии на концепцията, е реализирана успешно. Докторант Димитрова коректно е изпълнила поставените задачи в хода на изследването, като е открила и основните механизми за влияние и разпространение на концепцията „Сръбски свят“ в Черна гора и Република Сръбска.

Предвид факта, че концепцията „Сръбски свят“ е изследвана за пръв път възможно най-пълно в настоящата дисертация от български автор, изразявам подкрепа с получените научни резултати, като считам, че те са основателни за присъждане на образователна и научна степен „доктор“.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

1. За пръв път в българската наука е изследвана възможно най-пълно доктрината „Сръбски свят“ от български автор.
2. Докторантката открива принципно важното: политическият първообраз, въз основа на който е създадена и тази най-нова сръбска националистическа доктрина. Основателно тя подчертава и идейната обвързаност между „Сръбски свят“ и разработената и реализирана много активно доктрина „Руски свят“.
3. В хода на анализ на 12-те най-силни, съвременни сръбски партии, тя прави важния научен принос, че 4 от най-големите партии в Белград, се отличават с „най-голяма степен на съгласие с концепцията „Сръбски свят“; при 4 съществува „частична степен на съгласие“, а при 4 има „най-малко съгласие“.
4. Разкрива убедително как след оттеглянето от властта на черногорския лидер - Мило Джуканович, реализацията на най-новата сръбска националистическа стратегия стимулира просръбските процеси сред черногорското общество. Поради изразеното, приемам приносната част на дисертационния труд като отговаряща на изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Публикациите по дисертацията съответстват на нормативните изисквания съгласно ЗРАСРБ. В тях са представени ключови аспекти от изследването, което свидетелства за добрата степен на разпространение на получените резултати в научната литература.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е изготвен коректно и отразява адекватно съдържанието на дисертационния труд. В него са представени в концентрирана форма основните теоретични позиции, методологическият подход, получените резултати и научните приноси. Степента на отразяване на дисертационното изследване в автореферата е висока.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Тъй като не съществува „човешко творение“, а особено тези от областта на науката, в което да няма и някакви въпроси, ще направя две предложения на докторантката. Ако тя ги вземе предвид и публикува ръкописа си като научна монография – нещо, което според мен е задължително, нейната работа ще стане още по-атрактивна и полезна за читателите:

Първо. При окончателното оформяне на ръкописа за печат, да се поработи за налагането на по-кратката фраза в изложението на текста. Защото на места се четат изречения от по 5-6 реда. Тяхното съдържание е вярно. Но в тази форма на изложението, четенето се затруднява.

Второ. Добре е да се обособи един самостоятелен параграф, в който да се изясни малко по конкретно, отражението на пропагандата, свързана с мечтата за създаването на един нов „Сръбски свят“, специално в Р. С. Македония. Защото неговите най-ярки

идеолози открито говорят, че С. Македония трябва да се интегрира в бъдещата сръбска мегаструктура на Балканите.

8. Заключение

Рецензираната дисертация е важна и навременна инициатива, реализирана от представител на Политическата наука в България, защото тя изяснява появата и възможностите на един от новите политически фактори, който в перспектива ще играе важна роля на Балканите. Българската научна общественост трябва да познава и потенциала, и тактиката, но и проблемите свързани с онова, за което мечтаят и работят идеолозите и реализаторите на „Сръбски свят“, защото то е свързано много директно и с част от българските национални интереси.

Във влиянието на тази нова сръбска националистическа доктрина се крият част от основанията на просръбски настроената интелигенция в република С. Македония, които през последното десетилетие оварвариха официалните отношения между Скопие и София. Познаването на доктрината „Сръбски свят“ ще позволи на управляващите в нашата страна да реагират по адекватно и с по-убедителни аргументи, за да доказват вредата от чуждото политическо влияние над македонисткия политически връх, като основно препятствие за нормалното развитие на отношенията ни с нашата югозападна съседка. Предвид на всичко казано до тук, може да се направи и **основния извод: пред нас е една полезна и завършена дисертация. Трудът е написан съгласно изискванията на академичната наука, въз основа на новооткритата документация. Авторката си е формирала уменията за аналитично мислене, с възможности да формулира собствени изводи.**

Предвид на всичко това, аз ще гласувам със „ЗА“ присъждането на научната и образователна степен „доктор“ на Мирела Влатова Владимирова - Димитрова.

Дата: София, 15 юли 2025г.

Подпис:

/Проф. д. ист. н. Трендафил Митев/

REVIEW

By: Prof. Dr. Hist. Trendafil Mitev

Regarding: dissertation for the award of the educational and scientific degree "Doctor" in 3.3. Political Science, scientific specialty Political Science at the UNWE.

Reason for submitting the review: participation in the scientific jury for the defense of the dissertation work according to Order No. 1829/25.06.2026 of the Rector of the UNWE.

Author of the dissertation: **Mirela Vladova Vladimirova-Dimitrova**

Topic of the dissertation: **"The concept of the "Serbian world" - political and ideological reflections in the Western Balkans (on the example of Bosnia and Herzegovina and Montenegro)"**

Scientific supervisor: **Prof. Dr. Blaga Blagoeva**

1. Information about the dissertation candidate

The dissertation candidate studied under the doctoral program at the Department of Political Science, Faculty of International Economics and Politics of the University of National and World Economy, in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, professional field 3.3. Political Science, scientific specialty "Political Science", according to the Order of the Rector of the UNWE No. 986/ 12.04.2022. The training was carried out in a regular form during the period 22.03.2022 - 22.03.2025.

2. General characteristics of the presented dissertation work

The presented dissertation in a total volume of 311 pages (of which 240 main text, 5 tables, 1 figure) consists of an introduction, three chapters, conclusion, applications and bibliography with 215 titles, in several languages. In this sense, the text meets the established standards for a dissertation study.

The structure of the dissertation. The first chapter deals with the theoretical and methodological problems of nationalist ideology and Serbian nationalism in particular. By studying the historical evolution of the Serbian national ideal and the struggles for its achievement, the author has attempted to outline the basis of knowledge for assessing the essence of the doctrine of the "Serbian World" - the latest strategic document born in Belgrade, formulating the revanchist nationalist ambitions of the contemporary Serbian elite. In the opening chapter, it first clarifies the fundamentally important theoretical issues related to the formation and essence of nationalism, national interests and the main schools of modern European political thought in the modern era.

Doctoral student Dimitrova has thoroughly clarified the main points of the implementation of the treacherous and forcefully applied Serbian "statesmanship" during this period. The author proves how an artificial, large state was created that cannot be governed in a civilized manner. The author's conclusion that the harsh regime imposed in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes /KSCS/ did not lead to the unification of the hastily grouped ethnic realities into a common state is completely justified. In the opening chapter, the author first clarifies the fundamentally important theoretical issues related to the formation and essence of nationalism, national interests, and the main schools of modern European political thought in modern times, made the most significant contribution to clarifying the role and characteristics of these fundamental political concepts. Doctoral student Dimitrova is correct in her assertion that by the beginning of the 19th century, when there was a Serbian government in Belgrade again,

two or three parallel doctrines were already widespread in Europe: The French one pursues the establishment of cultural hegemony over important ethnic realities; the German one strives for political hegemony, and the Anglo-Saxon one claims that the state territory should correspond to the ethnic borders of the nation. These are fundamental, new political theses that motivate national movements in Europe in modern times, even though they provoke the emergence of future conflicts between nations whose ethnic borders intersect. In approximately such an ideological and political environment, around the middle of the 19th century, Ilija Garašanin's "The Blueprint" was born in Belgrade, which laid the foundation for the Serbian nationalist program.

As is logical to assume, the doctoral student has devoted enough space to clarify the factors related to the formation of the prominent Serbian statesman. The leading emphasis in the presentation is the role played by the ideas launched by the leaders of the Polish and Czech emigration, who settled in the Kingdom of Serbia, after the Polish Uprising of 1830 – Adam Czartoryski and František Zach. Their ideas were the basis for the first plans related to the role of Serbia as a strategic partner of the Polish and Czech national movements against the central government in the Austrian Empire. The emigration offered ready-made military operational plans to the Serbs in the event of a conflict with Vienna. It also put forward the idea that in the course of the common struggle, Serbia would be able to build an independent state that would unite the southern Slavs. The Croats would also be included within its borders. Because they and the Serbs were the same people, speaking the same language, only written in two alphabets – the Latin and the Cyrillic!

The "consultants" also proved to Garašanin something strategically most important: that the idea of a united, great state of the southern Slavs could be realized, due to the crises in the Ottoman Empire and the sharp activation of nationalist movements in the Austrian Empire. And the future expanded Serbian state would find support from France and Great Britain, which were the strategic opponents of the German and Austrian geopolitical strategies. Analyzing this new, ideological environment, the doctoral student has revealed the political path that Ilija Garašanin took, until 1844, to create his "Blueprint". It justifies the thesis that in its essence it is not a completely original political creation of Garašanin. Because 90% of the ideas in the text of the document are borrowed from the plans launched by the Polish and Czech emigration. With one main exception: Garašanin proposes that all the opportunities of the new geopolitical environment in the 19th century be exploited not to turn Serbia into a support for the Polish and Czech national liberation struggle, but to create a Greater Serbia, uniting all related ethnic communities in the region.

The big real, but also insurmountable problem facing the already underway implementation of the Serbian nationalist program comes down to the fact that, in terms of economic and cultural development, the Serbs are not at the level that can naturally attract the remnants of the Slavic /Orthodox, Catholic, but now also Muslim/ communities in the surrounding area towards the unified Serbian state. This is the main reason why Serbia will proceed to the practical realization of the "Garašanin doctrine" not with the power of its spiritual influence, offering advantages at its social and cultural level, but through aggression and speculative use of the situation. Especially after the turbulent collapse of the Ottoman and Austrian empires at the end of the 19th and beginning of the 20th centuries.

Doctoral student Mirela Dimitrova has reasonably clarified the main moments of the realization of the treacherous and forcefully applied Serbian statecraft during this period, because it is precisely its consequences that determine the complex - non-integrative nature of the collection of nationalities that will emerge within the borders of the kingdom after the First World War. An attempt was made through war to prevent the Bulgarian unification in 1885, so that a "Greater Bulgaria" would not emerge in the Serbian rear; in the late 1880s, the political lie was fabricated in Belgrade that the "Macedonians" were a separate people. The goal is - if they

cannot fully integrate with the Serbs, then in the future at least to distance themselves from the Bulgarians; for the same reasons, during the Balkan War, while the Bulgarian army was defeating the Ottomans in the Thracian military theater, the Serbs seized Vardar Macedonia, by imposing a harsh dictatorship over the Bulgarians there. After the war, without any casualties, Serbia literally "sheltered" Croats and Slovenes, due to the fears of these two peoples that they might be sanctioned by the Entente because they were allies of the Austrians; Even Montenegro, which successfully resisted Ottoman expansion in the Middle Ages, failed to resist Serbian aggressive nationalism and was literally annexed.

By tracing the course of this "forced national unification", the doctoral student proves how an artificial, large state was created that cannot be governed in a civilized manner. And logically, doctoral student Dimitrova has devoted enough space in her work to revealing the face of the cruel dictatorship imposed by the Serbs in the 1920s and 1930s over the occupied ethnic communities. The author's conclusion is completely justified that the harsh regime imposed in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes /KSCS/ does not lead to the unification of the hastily grouped ethnic realities into a common state, but rather gives rise to constant crises. They are associated with periodic changes to the constitution; the regime was responsible for the assassination of the Serbian king in Marseille in 1934; and the first secession of the Croats into a separate state during World War II.

Doctoral student Mirela Dimitrova convincingly proves that a large conglomerate-type state, made up of multiple ethnic, religious and cultural communities - created through exploitation of the international situation, /with military actions and the seizure of foreign lands by force/ has no lasting foundation for upward development and a problem-free future. Despite the fact that the representatives of the Serbian elite around Nikola Pašić, in the 1920s, experienced themselves as great implementers of the mirage drawn for them by Ilija Garašanin. This, according to the doctoral student, is the main reason that forced J. B. Tito to seek new modifications of the Greater Serbian nationalist policy after the war.

My colleague Dimitrova has also examined this issue objectively in her manuscript. She rightly notes the role of the political authority accumulated by the Serbian Communist Party, and especially by its leader Tito, as the main organizer of the Serbian resistance against the German occupation authorities in the first half of the 1940s. The complexity of the ethnic reality that had to be managed after the war and the dominant communist ideology were the basis for the development and implementation of the new political system of the YCP, known as "self-managed socialism". For about two decades, the communist rulers in Belgrade preached freedom, brotherhood, and solidarity among all ethnic communities in the country. To demonstrate the formal rejection of the Serbs from the old repressive policies, even the name of the common state was changed. From the KSS to "Yugoslavia." Workers are given the opportunity to manage the processes in the economy themselves, rather than the government "managing on their behalf." In 1967, Tito was even the first to open the borders of an Eastern European country with a socialist orientation to the free movement of its citizens around the world. The Yugoslav Communist Party was even the initiator of the newly created "Non-Aligned Movement", which united Third World nations attracted by self-governing socialism. Doctoral student Dimitrova correctly notes that this "idyll" in Yugoslavia continued until around 1970. Since the beginning of the 1980s, Tito's state has been entering a new and insurmountable economic crisis, accompanied by financial dependence on external creditors. On this basis, in 1970, the "Croatian Spring" initiated the beginning of the upcoming new /and much larger/ disintegration of Yugoslavia. The crisis unfolded in its full scale after the death of Tito and the fall of the "Iron Curtain" in the 1990s. Then his successor at the head of the Yugoslav Communist Party - Slobodan Milosevic, unleashed an unprecedented civil war in the Balkans to save what could be preserved from Yugoslavia after the declaration of the new

independent states - Slovenia, Croatia, Montenegro, North Macedonia, Kosovo, Bosnia and Herzegovina and the Republika Srpska.

Against this background, doctoral student Dimitrova proves the failure of the Communist Party of Bulgaria in its efforts to impose a supposedly more liberal, but insufficiently democratic and civilized form of statehood. Once again, the nationalist project to create a "great state" from a relatively small, insufficiently developed economically and culturally people has failed. Because of this, the problem of the national unification of the Serbian nation, instead of being solved permanently and forever, is entering a new phase of turmoil and ideological and theoretical searches. The new goal is now - after the conglomerate-type state has proven its unviability - to save at least that part of the Serbian ethnic body that once again remains within the borders of several newly emerged foreign states around Serbia. In the name of this goal, the "Serbian World" doctrine has already been created, explored for the first time as fully as possible in this dissertation by a Bulgarian author.

In the second chapter, the doctoral student enters into the study of the last and most current phase of the two-century evolution of Serbian nationalist projects. She rightly starts from the main question in this case: who, when and how formulated the essence of the concept of the "Serbian World"? How in a radio show in 2016, public figure Nebojsa Ostojic promoted the idea that "Serbia is not a state... but a world of values". On this basis, journalist Miljan Glisic reformulated the above phrase into the phrase "Serbian world", defining it as "a world of the values of a nation". On this basis, the first direction in the overall interpretation of this new nationalist conjecture is gradually taking shape. In the sense that through soft power, propagating the "glorious but also tragic Serbian past", a favorable social environment can be ensured in which it will become possible in the future, a "cultural integration" of all Serbs and a "gradual assimilation" of the Serbs' neighboring peoples.

Parallel to the emergence of the cultural and propaganda strategy under consideration, according to which the Serbian state should work in the new century, a second trend for the realization of the doctrine is taking shape. Colleague Dimitrova proves that its founder is Aleksandar Raković. He was the first to substantiate the concept that "Serbian World" was a project "...for a new unification of the Serbian people, fragmented after the collapse of Yugoslavia, into a unified Serbian state." In order to implement this second - aggressive - version of the contemporary Serbian nationalist strategy, Raković defined the specific tasks that must be carried out by the Serbian state leadership, the Serbian Orthodox Church, and the propaganda of public organizations among the Serbs who remained outside the borders of their present-day state.

Gradually, in the course of the widespread targeted propaganda of the new doctrine - "Serbian World", President Aleksandar Vučić, Milorad Dodik, Aleksandar Vulin, etc. emerged as its bright supporters. From these circles, the secret goal of the dreamers for achieving the future unified "Serbian world" was voiced: The need to create a new "Serbian federal state, uniting within itself the territories of Serbia /including Kosovo/, Republika Srpska, Montenegro, North Macedonia". Only in this way would the creation of a "Greater Albania" in the future be made impossible, from which the Serbs could only expect new political upheavals and human casualties.

And here the doctoral student discovers something fundamentally important: what is the political prototype on the basis of which this newest Serbian nationalist doctrine was created? She thoroughly discovers the original basis of the "Serbian World" in the very actively developed and implemented doctrine of the "Russian World". In this sense, my colleague Dimitrova proves that the latest Serbian nationalist program is also "copied" from foreign nationalist projects. With one or two main differences: The implementation of the "Russian World" aims to reclaim those lands from the former Soviet republics (in the case of Ukraine) where the Russian ethnicity predominates. In order to revive Russia's global leadership. And

the "Serbian World" is a regional project. Its implementation should, above all, not leave Serbs within the borders of the neighboring small Balkan states, so that Belgrade can once again experience itself as a "regional factor." This difference stems from the unequal material and military resources of Russia and Serbia at the present time.

An important emphasis of the dissertation is the author's efforts to clarify the main objective conditions that are being created to make it possible to achieve the new nationalist strategy: the constitution of Serbia is being changed so that the state "has the right and the obligation to protect the rights and interests of Serbs abroad"; The Serbian Orthodox Church undertakes to function "as a pillar of the Serbian people and a guardian of their spirituality" - including outside the borders of the state. This task is also fulfilled by the new law on the church! / public organizations are being created, /today there are already over 1300/, who carry out propaganda activities in the surrounding countries with a Serbian diaspora; a policy is being pursued for the upward development of the Serbian economy, which would provide the financial resources for the implementation of the new nationalist strategy; Among the diaspora, the image of the head of state of Serbia /Alexander Vučić/ as the "father of the nation", "its protector and unifier" is imposed; propaganda is carried out among that part of the Islamized - former Slavic communities, /for example - that in Bosnia and Herzegovina/ according to the logic of the propaganda cliché that "Bosniaks are Islamized Serbs"; A unified "Serbian World" would be an unattainable goal if the media in Belgrade did not work daily to shape public opinion in the desired direction; propaganda places a lasting emphasis on the thesis that the Serbian tragedy of the late 20th century was not a consequence of mistakes made by the rulers in Belgrade, led by Milošević. The "blame" belonged to the Western powers, and especially NATO, whose policy turned "Serbia into a victim of the wars of the 1990s"; on this basis, the rulers in Belgrade are working for Serbia's accession to the EU, but not for integration into the NATO structure. Outlining as fully as possible the leading political ideas, on whose realization the hope for the triumph of the "Serbian World" doctrine is entrusted, the doctoral student rightly delves even deeper into the political matter and focuses attention on the contemporary Serbian political elite. This is done by examining in a separate, voluminous paragraph the place that the leading nationalist ideas in the "Serbian World" doctrine occupy in the programs of the 12 strongest contemporary Serbian parties. In the course of this analysis, she makes the important scientific contribution that 4 of the largest parties in Belgrade are distinguished by the "highest degree of agreement with the concept"; 4 have a "partial degree of agreement", and 4 have the "least agreement". Despite this diversity, the leaders of all political parties in modern Serbia generally agree with the ideologists of the "Serbian World"; there is no disagreement on the issue of the need to work to preserve traditional Serbian values, which are seen as "a key condition for the survival and development of the Serbian people"; and the mission of restoring the self-esteem of the Serbs should start with "resolving issues concerning the situation of the Serbs in the region"; everyone supports the idea of stimulating Serbian demographic growth and "propagating nationalism in education."

In the third chapter, doctoral student Dimitrova focuses on examining the political reflections of the concept, both in Montenegro and Republika Srpska, as well as in Serbia itself. Taken as a whole, this ideological palette creates the complex environment that the ruling party, led by Aleksandar Vucic, must adapt to. At the same time, however, they must also take into account the recommendations of Brussels regarding the aggressive Serbian nationalist position - especially in Kosovo and Bosnia and Herzegovina. So that at some point Serbia could become an equal member of the EU. But on the condition: for the first time in the history of the EU, at the request of the Serbs, the rule of first accepting the country into NATO, and then into the EU, should be eliminated. A situation that explains the complexity in which the modern Serbian political elite has placed its own people, due to the transformation of the doctrine into the basis of its modern nationalist aspirations.

The dilemma facing Serbia today - to pursue an active and offensive nationalist foreign policy, but also to fulfill Brussels' condition /that only a country that has no problems with its neighbors can be an EU member/, puts Belgrade in a dead end situation. Because of this, the regime of Aleksandar Vucic is forced to look for some auxiliary foreign policy alternatives. In this case, it is very visibly leaning on Russia and even China in its policy. Doctoral student Dimitrova has devoted enough pages to researching these Serbian-Russian and Serbian-Chinese relations, because they appear to be something of an attempt to compensate for the negatives arising in foreign policy terms that "Serbian World" creates in Belgrade's communications with Brussels. The main thesis formulated by the author there is true, that in the first case - Serbia's relations with Russia allow Moscow /and specifically Vl. Putin/ to sow destruction in the pan-European space, and in the second - Serbia is a bridgehead for Chinese economic penetration into Europe, and from there into the EU.

Among the significant subtopics of the dissertation are the pages dedicated to the results that the implementation of the "Serbian World" doctrine is already producing in two of the most actively irradiated neighboring countries of Serbia - Montenegro and Republika Srpska, in the federation - Bosnia and Herzegovina. Colleague Dimitrova has convincingly revealed how, after the resignation of Montenegrin leader Milo Djukanovic, the implementation of the latest Serbian nationalist strategy stimulated pro-Serbian processes among Montenegrin society. An important role in this is played by: the presence of a large Serbian diaspora there (over 30% of Montenegrin citizens speak Serbian as their mother tongue); important are the traces of the recent dominance of the Serbian Orthodox Church in Cetinje; there are close economic ties with Serbia, as well as some traditions from the times of Yugoslavia. Overall, however, the new Montenegrin elite seeks to pursue a policy that is not entirely identical to that dreamed of by the ideologists of the "Serbian World." Proof of this is Montenegro's integration into NATO, which Dimitrova notes.

The situation in Republika Srpska is radically different. The ideas of "Serbian World" are giving their most visible results there. Doctoral student Dimitrova rightly believes that the reasons for this situation in this Balkan region are different: the mass of the population in Republika Srpska - are Serbs. Milosevic's civil war left the most difficult and difficult to erase environments in Bosnia and Herzegovina. And the Serbian elite in RS has very close ties with Moscow and Belgrade. The long-time ruler - Milorad Dodik communicates actively with Putin and even receives an order from him. All this allows the Serbian elite in RS to speak most openly and consistently, in the style of what the ideologists of the "Serbian World" preach. In his speeches, Dodik criticizes the West for the drama in Yugoslavia at the end of the 20th century; he insists on the formation of a separate Serbian army in Bosnia and Herzegovina; did not hesitate to openly defend the need for national unification with Serbia; demonstrated full solidarity with Russia's actions in Ukraine, etc. This "foreign policy success" further complicates the situation surrounding the Serbian nation, created by the ideologists and propagandists of the "Serbian World" - the latest nationalist doctrine born in Belgrade in the first quarter of the 21st century.

Relevance of the topic: Doctoral student Mirela Dimitrova has chosen as the topic of her doctoral dissertation one of the most significant topics in Balkan political history and theory: the emergence, evolution and contemporary dimensions of the Serbian nationalist doctrine. The author has engaged with one of the most difficult topics to research in the Balkans in recent and recent times, which gives relevance and significance to the researched issues.

The goal and the **tasks** set are clearly formulated and correctly implemented. The **proposed methodological** framework is appropriate, and the content and documentary **restrictions** made are necessary.

The **object and subject** of the study, as well as the main thesis, are clearly formulated. The style of the presentation is readable and logically linked to the relevant **sub-question** being studied.

Scientific literature used: Difficulties for the author are created by the fact that the latest national-unification doctrine launched by Belgrade - "Serbian World" - has not yet completed a decade since the emergence of its fundamental ideas. For this reason, the doctoral student had to deal with colossal difficulties in gathering the documentary base, which would have been a serious obstacle even for an established author. Specifically, there is still very little information about the "Serbian World" doctrine, in terms of available original documentation and in-depth scientific research. Therefore, I emphasize that Mirela Dimitrova has coped with the challenges that her voluntary choice has faced her with dignity.

3. Evaluation of the obtained scientific and applied scientific results

Undoubtedly, the author has engaged in one of the most difficult topics to research in the Balkans, due to the complexity of the problem itself - the realization of Serbian unification. The study examines a current and significant problem for the political situation in the region, given the Serbian ambitions, set since the time of Garašanin. I believe that the main goal - to trace and analyze the influence of the ideological and political reflections of the concept - has been successfully achieved. Doctoral student Dimitrova correctly completed the tasks set during the course of the study, and also identified the main mechanisms for the influence and spread of the concept of the "Serbian World" in Montenegro and the Republika Srpska.

Given the fact that the concept of "Serbian World" has been explored for the first time as fully as possible in this dissertation by a Bulgarian author, I express support for the obtained scientific results, believing that they are justified for awarding the educational and scientific degree of "doctor".

4. Evaluation of scientific and applied scientific contributions

1. For the first time in Bulgarian science, the doctrine of the "Serbian World" has been studied as fully as possible by a Bulgarian author.

2. The doctoral student discovers what is fundamentally important: the political prototype, on the basis of which this latest Serbian nationalist doctrine was created. She also rightly emphasizes the ideological connection between the "Serbian World" and the very actively developed and implemented "Russian World" doctrine.

3. In the course of analyzing the 12 strongest, contemporary Serbian parties, she makes the important scientific contribution that 4 of the largest parties in Belgrade are distinguished by the "greatest degree of agreement with the concept of the "Serbian World"; with 4 there is a "partial degree of agreement", and with 4 there is the "least agreement".

4. It convincingly reveals how, after the resignation of the Montenegrin leader - Milo Djukanovic - from power, the implementation of the latest Serbian nationalist strategy stimulated pro-Serbian processes among Montenegrin society.

Due to the above, I accept the contribution of the dissertation work as meeting the requirements for the award of the educational and scientific degree "doctor".

5. Evaluation of the publications on the dissertation

The publications on the dissertation comply with the regulatory requirements under the Law on the Research and Development of the Republic of Bulgaria. They present key aspects of the research, which indicates the good degree of dissemination of the obtained results in the scientific literature.

6. Evaluation of the abstract

The abstract is prepared correctly and adequately reflects the content of the dissertation work. It presents in a concentrated form the main theoretical positions, the methodological approach, the results obtained and the scientific contributions. The degree of reflection of the dissertation research in the abstract is high.

7. Critical notes, recommendations and questions

Since there is no "human creation", especially those in the field of science, in which there are no questions, I will make two suggestions to the doctoral student. If she takes them into account and publishes her manuscript as a scientific monograph - something that I believe is mandatory, her work will become even more attractive and useful to readers:

First. When finalizing the manuscript for printing, work on imposing the shorter phrase in the presentation of the text. Because in places sentences of 5-6 lines are read. Their content is true.

Second. It would be good to separate a separate paragraph in which to clarify a little more specifically the reflection of the propaganda related to the dream of creating a new "Serbian world", especially in the Republic of Macedonia. Because its brightest ideologists openly say that S. Macedonia should be integrated into the future Serbian megastructure in the Balkans.

But in this form of presentation, reading becomes difficult.

8. Conclusion

The peer-reviewed dissertation is an important and timely initiative, implemented by a representative of Political Science in Bulgaria, because it clarifies the emergence and possibilities of one of the new political factors, which in the future will play an important role in the Balkans. The Bulgarian scientific community must know both the potential and the tactics, but also the problems related to what the ideologists and implementers of "Serbian World" dream of and work for, because it is very directly related to part of Bulgarian national interests.

The influence of this new Serbian nationalist doctrine lies in part of the foundations of the pro-Serbian intelligentsia in the Republic of North Macedonia, which over the last decade has strained official relations between Skopje and Sofia. Knowledge of the "Serbian World" doctrine will allow those in power in our country to react more adequately and with more convincing arguments to prove the harm of foreign political influence over the Macedonian political leadership, as a major obstacle to the normal development of our relations with our southwestern neighbor. **Given everything said so far, the main conclusion can be made: before us is a useful and complete dissertation. The work is written in accordance with the requirements of academic science, based on newly discovered documentation. The author has developed the skill of analytical thinking, with the ability to formulate her own conclusions.**

Given all of this, I will vote "FOR" the awarding of the scientific and educational degree "doctor" to Mirela Vladova Vladimirova - Dimitrova.

Date: Sofia, July 15, 2025.

Signature:

/Prof. Dr. Hist. Trendafil Mitev/